

*Què som
les funda*

*Què som
les fundacions
de caire social?*

Comissió de Fundacions de l'Àmbit Social

*de caire
social?*

Coordinadora
Catalana
de Fundacions

*Què som
les fundacions
de caire social?*

Comissió de Fundacions de l'Àmbit Social

Introducció

Malgrat la seva llarga i rica trajectòria durant molts anys a Catalunya, en les últimes dècades s'ha vist créixer de forma exponencial el nombre de les anomenades "fundacions de caire social".¹ Entitats que, des de l'objectiu principal d'adreçar-se a l'interès general, han nascut amb la missió específica de donar suport i promocionar diferents col·lectius de persones especialment desfavorits. Som entitats fonamentalment "operacionals",² d'acció social, que han nascut en molts casos per donar resposta a unes necessitats socials que no estaven prou detectades, prou cobertes, o no suficientment ateses, per les administracions públiques. Aquestes entitats no tenen pas la voluntat de substituir la funció de l'Administració pública, sinó més aviat complementarla des de la voluntat d'impulsar i contribuir a la defensa activa dels drets de ciutadania dels col·lectius de persones als quals s'adrecen. Actualment configuren una part important del que es coneix com a "tercer sector social".

L'actual crisi econòmica i social, amb els processos d'exclusió i precarietat que va generant de manera accelerada, palesa amb més èmfasi que mai la necessitat d'aquestes entitats. El coixí i l'aixopluc a les persones que suposa l'acció social sustentada en valors com la justícia social, l'altruisme i l'esperit crític, davant d'aquest impacte dramàtic, és la raó de ser de les fundacions de caire social i cal reconèixer la seva aportació fonamental vers la cohesió social en aquests moments.

Les fundacions integrants de la Comissió Social de la Coordinadora Catalana de Fundacions pretenem, amb aquest escrit, trobar aquells elements comuns que compartim, que ens defineixen i que donen sentit a la nostra pràctica social, una reflexió que volem compartir amb el conjunt de fundacions que fan seus els valors expressats en el document. També pretenem que pugui ser útil per promoure un coneixement més gran de la realitat i la funció de les nostres entitats al conjunt de la societat.

Vivim una època en què s'està amenaçant el mateix model d'Estat de benestar als països europeus. A l'Estat espanyol, una versió reduïda d'aquest va arribar amb anys de retard i abans de desenvolupar-se completament sem-

bla que ens estem endinsant en un camí que ens porta més fragilitat i més desigualtat, tot generant noves situacions d'exclusió social. "El nostre sistema socioeconòmic no ha estat prou capaç de lluitar contra les desigualtats i les diferències socials, i ara, lluny de reduir-se, s'han incrementat".³

Aquesta realitat posa en primer pla la importància de les fundacions de caire social com a resposta vàlida, eficient, actualitzada, proactiva i generadora de cohesió social. Les fundacions de caire social volem ser entitats compromeses amb l'ètica aplicada i la transparència, amb voluntat i capacitat –des de l'autonomia– de generar sinergies i complicitats entre nosaltres mateixes, amb la societat i amb les administracions públiques, per tal d'amplificar-ne la utilitat social, però sense renunciar a l'esperit crític.

Entenem al mateix temps que –sense oblidar mai la missió, l'esperit fundacional– cal fer front amb creativitat al repte de renovar-nos, reinventar-nos i adaptar-nos als canvis socials que es produeixen. Complementant i potenciant la defensa de l'Estat de benestar, i seguint amb continuïtat fidel perpetuant la contribució altruista més enllà de les persones que dirigeixen les entitats en un moment determinat.

Comissió de Fundacions de l'Ambit Social

Definició

Les fundacions de caire social som entitats sense ànim de lucre que treballem per a la cohesió de la societat, buscant la transformació social i la millora de les condicions de vida, especialment de les persones en situació desfavorida, tot promovent una vida al més autònoma i digna possible.

Valors

Les nostres iniciatives, actituds, objectius i realitzacions han d'expressar amb intensitat l'arrelament d'un ventall ampli de valors. En fem una llista dels més transversals, que han d'estar presents en grau eminent en totes les fundacions de caire social:

Altruisme: acció abocada als altres, implicant-se des de l'empatia en la dificultat de l'altre, propiciant i afavorint que trobi una sortida autònoma a la seva situació de dificultat.

Solidaritat: implica tres components: l'afectiu (sentir les necessitats i comprometre's per transformar-les), el racional (reconèixer i potenciar les capacitats des de la reciprocitat) i l'universal (distribuir, estendre sense exclusió).

Dignitat: respecte que mereix tothom pel simple fet de ser persona: implica el reconeixement efectiu del seu dret de ciutadania des de l'equitat, la justícia social, la seva llibertat, i el reconeixement i la defensa dels seus drets i deures.

Integralitat: atenció a la persona en la seva globalitat, en el seu context sencer. Implica presència, proximitat, acció de persona a persona: té en compte les seves característiques i es manté centrada en una visió global.

Sentit crític: disconformitat compromesa amb les situacions d'injustícia social, tot identificant-les i assenyalant-les. Capacitat crítica i alhora capacitat de plantejar alternatives constructives, possibilistes, adreçades al bé general, coherents amb aquesta visió crítica.

Són valors que, tot i que han d'estar presents en qualsevol fundació, entenem que hi han de ser especialment en les fundacions d'acció social, perquè aquestes assumim una responsabilitat específica respecte de les persones a les quals ens devem i que són la nostra raó de ser.

Característiques i identitat de les fundacions de caire social

Moltes fundacions de caire social, en virtut d'una transversalitat d'accions, imposada per la integralitat de la seva visió de la persona, actuem simultàniament en diferents àmbits. Identifiquem fàcilment, però, el gruix de les nostres activitats en l'acció social, en l'àmbit dels serveis socials i d'una concepció integral de la salut i la qualitat de vida. Estem adreçades al desenvolupament de serveis i programes de suport social, habilitació i inclusió social, tractant la vulnerabilitat per mitjà de la promoció activa de l'autonomia de les persones a les quals ens adrecem i evitant en la mesura possible l'assistencialisme cronificant.

En el sentit més substantiu, som entitats que defensem l'interès general, allunyades de tota mena de particularisme,⁴ que intentem arribar a les necessitats més concretes de les persones que atenem, a causa de la seva especial vulnerabilitat. Si ens fixem en els col·lectius d'atenció i activitat específica, les fundacions de caire social presentem una gran heterogeneïtat,

tot i compartir finalitats i metodologies d'intervenció.⁵ Així, sense fer-ne una llista exhaustiva, ens trobem treballant en l'atenció de persones amb discapacitats, amb malalties, gent gran, amb exclusió social, en la cooperació per al desenvolupament, infància, joventut, família, persones amb trastorns mentals, immigració, dones, addiccions, etc. Si mirem les metodologies d'intervenció, trobem que hi ha fundacions d'inserció social i laboral (gestionant itineraris d'inserció, centres especials de treball, empreses d'inserció), centres ocupacionals, centres residencials i altres serveis d'habitatge, fundacions tutelars, etc.

De totes maneres, la subdivisió funcional a partir de l'activitat principal de la fundació, expressada en la missió, no pot encabir la gran diversitat d'enfocaments en la determinació dels col·lectius beneficiats, ni la transversalitat genuïna de les necessitats ateses, ni la variabilitat de les metodologies emprades.

És per això que les fundacions de caire social tenim un rol propi, rellevant i diferenciat en comparació amb les altres fundacions, respecte de les relacions amb l'Administració pública. Un rol de subsidiarietat i contribució especial en el sosteniment d'aquesta columna fonamental de l'Estat de benestar que són els serveis socials i socio-sanitaris. Aquest rol queda més evidenciat que mai en els cicles recessius de l'economia, quan l'Administració retrocedeix en el garantiment de la prestació d'aquests serveis i relativitza l'aplicació efectiva dels drets reconeguts que fonamenten l'esmentada prestació.

Avui les fundacions de caire social mantenen els seus criteris de subsidiarietat i complementarietat, malgrat l'impacte brutal d'una reducció dràstica del pressupost disponible. Ho fem perquè el compromís vers l'interès general és directe, pròxim, sensible, empàtic, i la missió es fa més urgent, i no

menys, més necessària, i no menys, com més dificultats, i més emergents, pateixen els col·lectius més desfavorits.

No dubtem a fer allò que les administracions haurien de fer, però que malauradament no entra en les seves prioritats. No dubtem tampoc a intentar complementar, contribuir i sostenir de manera altruïsta i compromesa aquells serveis, que tot i estar reconeguts en la legislació com a drets universals, garantits,⁶ i, per tant, deures de prestació obligada per part de l'Administració, aquesta no realitza amb la cobertura suficient, ni amb la dotació escaient, ni amb prou eficàcia.

Així, les fundacions de caire social, i particularment a Catalunya, aconseguim mobilitzar amb enorme eficàcia una diversitat de recursos de procedència molt variada. Primerament, els patrimonis fundacionals atorgats per la persona física o jurídica de les fundacions. Seguidament, donatius, subvencions privades i contribucions econòmiques, tant periòdiques com específiques, que les fundacions saben recollir gràcies a la confiança que generen les accions i la proximitat i immediatesa que demostrem davant les necessitats. Mobilitzem també ingents quantitats de capital humà en forma de participació, dedicació de temps i coneixements, generositat i voluntarietat de les nombroses persones que han estat directament sensibilitzades per les nostres causes. Finalment, gestionem amb eficàcia i transparència exemplars,⁷ i sense cap buidatge anual de recursos econòmics vers interessos particulars,⁸ les subvencions, els contractes i concerts, convocats i licitats per l'Administració pública. Així, aquesta pot finançar i/o cofinançar aquells serveis que el consens social ha aconseguit que entrin i es mantinguin entre les seves competències i carteres de serveis.

L'Administració dels béns públics es beneficia, doncs, des de la complicitat intrínseca en l'interès general, de les fundacions socials, d'unes sinergies

d'implicació, sensibilització i participació de la ciutadania, d'una innovació constant i d'un desenvolupament metodològic, tècnic i professional, com també d'una promoció, creació i sosteniment valent d'infraestructures, de nous equipaments, etc., que fan, finalment, més real que en cap altre àmbit la idea de la coresponsabilitat en la creació de bé comú solidari amb els més febles i que cohesiona d'una manera efectiva la societat.

Reptes de futur de les fundacions de caire social

Els reptes que se'ns plantegen, a les fundacions d'acció social, no són gaire diferents dels que es plantegen a la resta del tercer sector d'atenció social (associacions, cooperatives d'iniciativa social...), en un context de crisi estructural que va generant cada cop desigualtats més profundes, creixement de la vulnerabilitat social i pèrdua d'oportunitats dels sectors més fràgils de la població.

Com a fundacions de caràcter social, aquests són alguns dels reptes més específics que entenem que cal compartir i afrontar col·lectivament:

Defensar el model no lucratiu en l'acció social

Aprofundir en la defensa del model no lucratiu en l'acció social davant les tendències més mercantilistes del liberalisme econòmic. Afirmar, sostenir i demostrar cada dia que **no és imprescindible l'incentiu del lucre** per aconseguir bastir organitzacions amb la millor eficiència. Particularment, en la gestió dels recursos públics destinats a l'atenció de les persones, l'incentiu del lucre pot col·lidir, sovint, amb el **manteniment dels estàndards de qualitat exigibles**. No sempre hi ha justificació legítima, amb motiu de la

concertació i contractació de serveis per part de l'Administració, en la renúncia continuada de les sinergies que mobilitzen les fundacions socials i que, altrament, es podrien aprofitar i canalitzar vers la prestació de serveis a les persones, tot valorant i aprofundint la utilització sistemàtica de les **clàusules socials en les licitacions i els concursos públics**.⁹

Fomentar les sinergies

Promoure el treball en xarxa, les aliances, la cooperació i l'intercanvi de coneixements entre les fundacions d'acció social per tal d'amplificar l'eficàcia i l'eficiència socials dels projectes d'inclusió desenvolupats. L'activitat compartida entre organitzacions (de primer i segon i nivell) permet alhora, a més d'amplificar la **capacitat d'intervenció**, potenciar la **responsabilització social de les empreses**, incrementar la **incidència en la política social**, millorar la comunicació vers la societat, i acumular i **gestionar el coneixement** de l'activitat realitzada. Tot aportant, amb aquesta **col·laboració, més riquesa a la societat** en tots els seus estaments (universitats, col·legis professionals, administracions, finances ètiques, empreses responsables, agents socials, sindicats, patronals, partits polítics, etc.). I **aprofundir la cooperació amb la resta del tercer sector social organitzat i amb l'Administració pública**. Per tal d'incidir en les polítiques socials de les administracions públiques i en la defensa de l'Estat de benestar, és important fomentar el partenariat entre la iniciativa social i l'Administració pública, tot evitant alhora les relacions clientelars que puguin qüestionar l'autonomia i l'esperit crític.

Promoure les bones pràctiques, l'ètica aplicada i la transparència

Cal cercar i compartir **eines homologades d'auditoria econòmica, social i de gestió de la qualitat**, tant interna com externa (balanç social, SROI...)¹⁰ Cal recollir i compartir les experiències metodològiques contrastades més

valuoses que facilitin l'autoregulació, la millora de la qualitat de l'acció social i l'impacte social de la intervenció realitzada.

Hem de lluitar contra la imatge injustament empobridora, generada per les males pràctiques d'unes poques organitzacions que, segons que s'ha pogut comprovar, amb la resta de fundacions només tenien en comú l'**aparença fundacional** de la seva personalitat jurídica. Per això caldrà **fer més visibles les característiques fonamentals** que hem definit en aquest document i que diferencien la nostra realitat respecte de la ficció interessada.

Impulsar el desenvolupament de l'economia social

Aquesta defensa del caràcter no lucratiu de l'activitat econòmica, desenvolupada per les fundacions d'acció social i altres entitats no lucratives, ens compromet a **promoure experiències solidàries** que avancin vers la creació de **mercat social**, sustentat en els valors de la proximitat, la cooperació i la lluita per la inclusió social i laboral des de la sostenibilitat social i ecològica. Amb aquest objectiu cal aprofundir les pràctiques de cooperació i d'intercooperació entre entitats, empreses responsables, les xarxes de segon nivell i les administracions públiques.

Desenvolupar el voluntariat actiu

Es tracta del **compromís social altruista** amb els sectors més vulnerables de la població. Cal promoure una pràctica de solidaritat directa, autònoma i alhora compartida que amplifiqui la **construcció de canvi social**, però sense entrar en contradicció, ans al contrari, creant complementarietat, amb el desenvolupament de serveis socials professionals de concertació pública.

Visualitzar la legitimitat

Cal mostrar la nostra legitimitat, cada cop més reconeguda per la mateixa

societat. Cal treballar per enfortir el tercer sector social del qual formem part, com un vector que transforma els valors implicats en les actuacions de la resta d'agents –avui en determinats casos qüestionats– perquè els orienti vers les veritables necessitats bàsiques de les persones, i que esdevingui un interlocutor vàlid, socialment i èticament autoritzat davant l'Administració pública i la societat en general.

Finalment, aquestes consideracions ens reafirmen en el convenciment que les fundacions de caire social som una eina transformadora necessària avui més que mai, que cal enfortir per multiplicar l'acció social, orientada a l'objectiu comú de cercar una societat que sigui més justa, solidària, cohesionada i inclusiva.

Barcelona, maig de 2013

Notes

1. De les 2.877 fundacions del Directori de la CCF, a l'hora de definir la seva activitat 600 han marcat la casella "serveis socials" (un 20%). Segons l'*Anuari del Tercer Sector Social*, editat per la Taula del Tercer Sector Social l'any 2009, el més actual que ofereix aquesta dada, de les 869 entitats de Catalunya recollides, 156 són fundacions (el 18%).
2. Aquest document elaborat per la Comissió de l'Àmbit Social de la CCF, fa seus i incorpora en la seva especificitat els conceptes i continguts ja elaborats en els diferents documents de la Coordinadora Catalana de Fundacions: *Què és una fundació?*, *Codi ètic per a les fundacions catalanes* i *Bon govern de les fundacions: principis, valors i bones pràctiques*.
3. *Pacte per a la lluita contra la pobresa a Catalunya. Document de bases*. Generalitat de Catalunya: Departament de Benestar Social i Família, desembre de 2012.
4. A diferència de les associacions, ja que aquestes es poden constituir per defensar els interessos dels associats. "Interès general" no és el mateix que "interès públic". El contrari de "particular" no és "públic", sinó "general".
5. *Estudi de les fundacions a Catalunya 2008*. Editat per la CCF l'any 2009.
6. Vegeu la Llei catalana de serveis socials.
7. Vegeu la regulació d'auditories prescriptives i la normativa de control del Protectorat.
8. No hi ha cap mena de repartiment anual de dividends, atès que les fundacions som entitats genuïnament no lucratives que reinvertim qualsevol excedent en la mateixa activitat –tanquem així el cicle virtuós, no permetem l'empobriment del sistema protector, ja que res no en surt, i tots els recursos i rendiments es mantenen permanentment alineats amb les finalitats.
9. Document de clàusules socials de la Taula del Tercer Sector Social.
10. SROI és una metodologia que pretén mesurar l'impacte de les inversions socials i expressar-ho en termes monetaris.

Aquest document ha estat elaborat per les fundacions de la Comissió de l'Àmbit Social de la Coordinadora Catalana de Fundacions:

Fundació Albà - Hospital de Sant Miquel	Pau Burillo
Fundació Ared	María Elena Alfaro
Fundació Benito Menni	Anna M ^a Prats
Fundació Germà Tomàs Canet	Anna M ^a Prats
Fundació Intervida	Pepa Domingo
Fundació Jubert Figueras	Paola Jubert
Fundació "la Caixa"	Albert Sòria
Fundació Maite Iglesias Baciana	Ana Iglesias
Fundació d'Oncologia Infantil Enriqueta Villavecchia	Anna Varderi
Fundació Propenedès	Gemma Sivill
Fundació Xamfrà - Sant Miquel	Imma Pericas

Ha estat redactat per:

Jordi Foix, de la Fundació Els Tres Turons

Domènec Domènech, de la Fundació Mercè Fontanilles